

ÅKU 2019

ÅRLIG KUNSKAPSUPPDATERING
KUNSKAPSKRAV

Innehåll

Inledning	2
Kunskapskravens funktion	2
Kognitiva nivåer	2
Målgruppsanpassning	2
Ämnen ÅKU 2019	4
Dataskyddsförordningen (GDPR)	4
Hållbarhet	4
Skuldsättningen i Sverige och internationellt	4
Strategier för normalisering av penningpolitiken	5
Kostnader och avgifter samt tredjepartsersättningar	5
Nya kreditinstrument	6
Callförfarandet och volatility guards	6
Konsumentskydd i en föränderlig bolånemarknad	7
Tambur - en tillträdesportal för effektivare tillträden i ett slutet och säkert system	8
Inskrivningshantering utan fel och förseningar	8
Nya kreditriskföreskrifter	9
Försäkringsdistribution (IDD)	10
Försäkringssparande (IDD)	10
Skatteregler och familjerätt avseende försäkringar (IDD)	11
IORP II - Ny reglering av tjänstepensionsverksamhet	11
Beskattning av rådgivning för tjänstepension	12
Företagens interna regler	12
Etikfall	12

Inledning

Kunskapskravens funktion

För att ha en aktiv SwedSec-licens krävs att licenshavaren varje år gör en årlig kunskapsuppdatering (ÅKU) inom ämnen som SwedSecs prövningsnämnd har slagit fast. Kunskapskraven ska ge en överblick över vad licenshavare med olika befattningar förväntas kunna. Kunskapskraven ska fungera som stöd vid utformning av utbildningar och uppgiftskonstruktion. Det är varje utbildningsanordnares uppgift att tolka kunskapskraven och skapa en relevant och pedagogisk utbildning.

Kognitiva nivåer

I beskrivningen till varje ämne framgår vilken kognitiv nivå licenshavaren förväntas ha uppnått efter att ha genomfört kunskapsuppdateringen. I tabellen nedan beskrivs olika kognitiva nivåer.

Nivå	Förklaring
Känna till (K)	Licenshavaren ska känna till och komma ihåg begrepp, definitioner och faktauppgifter.
Förstå (F)	Licenshavaren ska förstå och kunna förklara olika samband och sammanhang.
Tillämpa (T)	Licenshavaren ska kunna använda till exempel formler, regler, lagar och metoder.

Målgruppsanpassning

SwedSec har ett system med yrkesanpassade licensieringstester. Även ÅKU ska vara anpassad till yrkesroll.

ÅKU 2019 innehåller totalt 18 ämnen. Licenshavaren ska genomföra minst sex (6) för yrket relevanta ämnen. Den som arbetar med t.ex. både investeringsrådgivning och bolån bör genomföra fler ämnen så att de ämnen som är relevanta för både investeringsrådgivning och bolån täcks in. Detsamma gäller rådgivare som arbetar med försäkringsdistribution, som bör genomföra de ämnen som är märkta med IDD.

I tabellen nedan beskrivs vilka ämnen som är relevanta för licenshavare i respektive målgrupp.

Ämne	Ledning och kontrollfunktioner ^A	Rådgivare ^B	Specialister ^C	Bolån ^D
Dataskyddsförordningen (GDPR)	x	x	x	x
Hållbarhet	x	x	x	
Skuldsättningen i Sverige och internationellt	x	x	x	x
Strategier för normalisering av penningpolitiken			x	
Kostnader och avgifter samt tredjepartsersättningar	x	x	x	
Nya kreditinstrument	x	x	x	
Callförfarandet och volatility guards			x	
Konsumentskydd i en föränderlig bolånemarknad				x
Tambur - en tillträdesportal för effektivare tillträden i ett slutet och säkert system				x
Inskrivningshantering utan fel och förseningar				x
Nya kreditriskföreskrifter	x			x
Försäkringsdistribution (IDD)	x	x		
Försäkringssparande (IDD)		x		
Skatteregler och familjerätt avseende försäkringar (IDD)		x		
IORP II - Ny reglering av tjänstepensions-verksamhet	x			
Beskattning av rådgivning för tjänstepension	x	x		
Företagens interna regler	x	x	x	
Etikfall	x	x	x	

^A Personer som arbetar i ett företags ledning eller kontrollfunktioner inom värdepappersmarknaden, t.ex. verkställande direktörer och andra ansvariga chefer, compliance officers samt vissa befattningar inom riskkontroll och andra kontrollfunktioner.

^B Personer som arbetar med finansiell rådgivning till konsumenter eller investeringsrådgivning till kunder och/eller personer som arbetar med försäkringsdistribution, t.ex. privatrådgivare, företagsrådgivare och Private Banking-rådgivare samt informationsgivare.

^C Personer som arbetar inom olika typer av specialistfunktioner inom värdepappersområdet, t.ex. fond- och portföljförvaltare, analytiker och aktiemäklare.

^D Personer som arbetar med att sätta samman, erbjuda, bevilja, förmedla eller ge råd om bostadskrediter till konsumenter, t.ex. bolånerådgivare och kredithandläggare.

Ämnen ÅKU 2019

Dataskyddsförordningen (GDPR)

Licenshavaren ska känna till dataskyddsförordningen och syftet med den samt känna till de lagliga grunderna för personuppgiftsbehandling, vad som avses med känsliga personuppgifter och den registrerades rättigheter.

Läs mer:

<https://www.datainspektionen.se/lagar--regler/dataskyddsförordningen/>

Hållbarhet

Licenshavaren ska känna till vanliga metoder som kapitalförvaltare kan använda för att bedriva hållbarhetsarbete, som t.ex. uteslutning av placeringar i portföljen och försök att direkt påverka företaget via aktivt deltagande på bolagsstämmor eller liknande forum. Licenshavaren ska känna till var man kan hitta information om hur hållbarhetsarbetet i kapitalförvaltningen bedrivs, t.ex. i fondernas informationsbroschyrer, genom Hållbarhetsprofilen eller via Morningstar. Licenshavaren ska också känna till att man hittar information om ett företags hållbarhetsarbete i företagets publicerade hållbarhetsredovisning. Licenshavaren ska vidare känna till de vanligaste hållbarhetsinriktade aktieindexen, och särskilt förstå vad ESG-index innebär vad gäller placeringsinriktningen. Slutligen ska licenshavaren känna till gröna obligationer, vad det är för typ av instrument och varför de emitteras.

Skuldsättningen i Sverige och internationellt

Är Sverige ett land som har mycket starka finanser, eller är vi tvärtom ett av de mest skuldsatta länderna i världen? Den frågan har olika svar beroende på dels vem man frågar, dels vad man menar med skuld. För att kunna följa debatten om Sveriges finansiella stabilitet och sårbarhet för makroekonomiska störningar är det viktigt att känna till hur skuldsättningen egentligen ser ut i olika delar av ekonomin både jämfört med tidigare perioder och med andra länder. Sverige har en mycket låg statsskuld mätt som andel av BNP. Samtidigt bedöms den privata sektorns skuldsättning vara en av de högsta i världen. Dessutom löper en relativt stor del av den privata skulden med mycket kort löptid, vilket innebär att räntebetalningarna är känsliga för förändringar av den korta räntan. Under lång tid har detta varit gynnsamt för låntagare eftersom både den nominella och den reala räntan har varit trendmässigt fallande sedan mitten av 1990-talet, men många bedömare oroar sig nu för att situationen snabbt kan bli problematisk om och när räntorna vänder uppåt.

Licenshavaren ska övergripande känna till hur skuldsättningen ser ut i Sverige och i olika delar av världen, såväl totalt som fördelat på statsskuld och privat skuld. Licenshavaren ska också känna till hur skuldsättningen som andel av BNP har utvecklats i Sverige de senaste 20 åren.

Läs mer:

<https://www.riksbank.se/sv/press-och-publicerat/publikationer/om-finansiell-stabilitet/hushallens-skulder2/>

https://www.riksbank.se/globalassets/media/rapporter/fsr/artiklar/svenska/2017/171122/rap_fsr1_fordjupning_2_171122_sve.pdf

<https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Ekonomi/Hushallens-ekonomi/Hushallens-skulder/>

<https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Offentlig-ekonomi/Offentlig-sektor/Offentlig-bruttoskuld---internationell-jamforelse/>

Strategier för normalisering av penningpolitiken

Riksbanken har sedan 2015, i likhet med flera andra centralbanker världen över, bedrivit en mycket ovanlig penningpolitik. Dels har styrräntan varit negativ en längre tid, något som tidigare ansågs vara mer eller mindre omöjligt, dels har Riksbanken köpt upp en relativt stor del av den utestående stocken av statsobligationer med längre löptid. I några andra länder har även räntepapper med inslag av kreditrisk, framförallt olika typer av bostadsobligationer, köpts upp av centralbankerna. Centralbankernas köp av värdepapper som hamnar på balansräkningarna som tillgångar går under namnet kvantitativa lättnader ("Quantitative Easing" eller "QE"). Ett viktigt syfte med QE-programmen har varit att öka efterfrågan på obligationer med lång löptid och därmed sänka även de långa räntorna, eftersom centralbankernas styrräntor endast påverkar de mycket korta räntorna direkt.

I en framtida normalisering av penningpolitiken behöver centralbankerna ta ställning till flera olika frågor. I vilken takt ska styrräntan höjas? Vad är den långsiktiga reala räntenivån? Vad är den förväntade normalnivån för den nominella styrräntan? Ska centralbankernas obligationsinnehav avvecklas genom passiva metoder, t.ex. genom att låta obligationerna förfalla utan återinvestering, eller aktiva metoder, dvs. genom att sälja obligationer på marknaden? I vilken takt ska det i så fall ske? Ska alla obligationsinnehav som ackumulerats under QE-programmen säljas, eller ska en viss andel obligationer finnas kvar på balansräkningen även på lång sikt?

Licenshavaren ska förstå hur QE-programmen förväntas fungera. Licenshavaren ska känna till hur förfallostrukturen för Riksbankens obligationsinnehav ser ut i Sverige, och övergripande känna till skillnader och likheter mellan innehaven för Riksbanken, ECB och Federal Reserve vad gäller storlek, löptider och kreditrisker. Licenshavaren ska vidare känna till hur ECB, Fed och Riksbanken resonerar kring hur avvecklingen av deras respektive obligationsinnehav kan tänkas gå till. Licenshavaren ska slutligen känna till hur Riksbanken resonerar kring nivån på realräntan och den nominell räntan på lång sikt.

Läs mer:

<https://www.riksbank.se/globalassets/media/rapporter/ppr/svenska/2017/171220/riksbankens-strategi-for-en-gradvis-normalisering-av-penningpolitiken-fordjupning-i-penningpolitisk-rapport-december-2017>

<https://www.konj.se/download/18.4b149fc016400a9f787d8b23/1529391092025/Normalisering%20av%20penningpolitiken.pdf>

Kostnader och avgifter samt tredjepartsersättningar

I och med genomförandet av Mifid 2 har kraven på information om kostnader och avgifter förändrats. Detsamma gäller reglerna om tredjepartsersättningar, dvs. situationer när ett värdepappersinstitut betalar eller får betalt av någon annan än kunden i samband med en investeringstjänst, som t.ex. investeringsrådgivning eller utförande av order. Informationen om kostnader och avgifter och hanteringen av tredjepartsersättningar kommer att vara ett av de områden som Finansinspektionen fokuserar på under 2018.

Licenshavaren ska förstå hur kostnader och avgifter ska redovisas för kunderna samt förutsättningarna för att tredjepartsersättningar ska vara tillåtna och vad kunderna ska få för information.

Läs mer:

Se s. 356-366 i propositionen 2016/17:162

<https://www.regeringen.se/496172/contentassets/6e03c321ca034eb2b77fba180fbc6fb6/nya-regler-om-marknader-for-finansiella-instrument-mifid-ii-och-mifir-del-1-av-2-prop.-201617162>

Nya kreditinstrument

Det extremt låga ränteläget, som också varat länge, har gjort att många placerare behövt höja risken i sina ränteplaceringar för att kunna skapa avkastningsmöjligheter. Det har bland annat lett till stora inflöden i företagsobligationer. Efter att vi först såg stora inflöden i mer stabila obligationer inom så kallad Investment Grade (lägre kreditrisk) har de senaste åren inneburit stora investeringar i obligationer med högre kreditrisk, High Yield. Som en följd av inflödena har ränteskillnaderna mot traditionella placeringar, den så kallade spreaden gradvis minskat, om än med en del svängningar på vägen. Kombinationen av låga traditionella räntor och krympande spreadar har gjort att den totala avkastningen för ”vanliga” företagsobligationer är på låga nivåer ur ett historiskt perspektiv.

Allt detta har lett till att andra, mer udda och komplicerade, ränteplaceringar blivit vanligare. Genom att använda andra underliggande tillgångar än obligationer och/eller genom att investera i mer illikvida placeringar har avkastningspotentialen kunnat bibehållas. Dessa placeringar är dock långt ifrån riskfria, inte sällan svåra att förstå samtidigt som man ofta adderar en risk till i form av illikviditet. Ett exempel är att de instrument som blev symbolen för den stora finanskrisen 2007/2008 åter kommit i svang. Det handlar bland annat om olika typer av värdepapperisering, där lån till flera personers bostäder eller konsumentlån paketeras ihop i en struktur med en räntekupong som sedan säljs på finansmarknaden. Dessa trancheras ofta (delas upp) så att de erbjuds med olika avkastningspotential och i olika risknivåer. Instrumenten är ofta avsedda för professionella placerare men kan förekomma helt eller delvis i placeringar för en bredare målgrupp.

Licenshavaren ska känna till att dessa instrument finns, deras grundläggande funktionssätt samt vilka risker de är förknippade med. Licenshavaren ska också förstå hur de adderar till risk- och avkastningspotential i en portfölj i förhållande till andra typer av placeringar.

Callförfarandet och volatility guards

Licenshavaren ska på en övergripande nivå känna till hur det s.k. callförfarandet på börsen fungerar. Licenshavaren ska därvid känna till när callförfarande sker under handelsdagen. Licenshavaren ska förstå hur det s.k. jämviktspriset räknas ut, dvs. att det bestäms av den prisnivå där störst volymer möts på köp- och säljsidan, varvid all ordervolym på köpsidan aggregeras från högsta köpkurs och nedåt i orderdjupet medan volymen på säljsidan aggregeras omvänt, från bästa säljkurs och uppåt i orderdjupet. Licenshavaren ska känna till att jämviktspriset kan manipuleras, i första hand genom att man lägger in stora köporder till högt pris eller stora säljorder till lågt pris, vilka sedan dras tillbaka innan avslutsfasen inträffar. Licenshavaren ska även känna till hur s.k. auction safeguards fungerar, dvs. att auktionsförfarandet förlängs inför den skarpa matchningen, om jämviktspriset avviker för mycket från ett riktpreis.

Licenshavarden ska vidare känna till att marknadsplatserna endast visar jämviktpriset och den totalt matchade volymen på samtliga prisnivåer. Det går alltså inte att se hur många aktier som efterfrågas eller erbjuds, specificerat på de olika prisnivåer som täcks av jämviktpriset. Inte heller visas hur många aktier som ligger på prisnivåer som inte omfattas av jämviktpriset.

Licenshavaren ska övergripande känna till hur s.k. volatility guards fungerar, dvs. att ett handelsstopp inträder under handelsdagen om priset avviker procentuellt för mycket i förhållandet till senaste betalt eller från ett referenspris (i regel dagens första avslut), samt att handelsstoppet följs av en kort callförfarande, enligt samma principer som under morgon- och stängningscallen, innan den ordinarie handeln återupptas.

Läs mer:

Nasdaq Nordic Market Model, avsnitt 4.2 och 4.10, se <https://business.nasdaq.com/Docs/INET-Nordic-Market-Model.pdf>

Konsumentskydd i en föränderlig bolånemarknad

Det finns en rad konsumentskyddande regler för olika led i låneprocessen, som syftar till att säkerställa att låntagaren klarar av lånet i en vikande bostadsmarknad med höjda räntor. Det finns också näringsrättsliga regler och regler till kreditgivarens förmån som ska ge förutsättningar (minska risken) för långgivaren att kunna tillhandahålla långfristiga bolån till rimliga villkor.

I ett praktikfall kan man redovisa ett låneärende från ansökan till återbetalning och de olika regler som finns och samverkar i syfte att skydda låntagaren men också ger långgivaren förutsättningar för att ge långfristiga krediter till rimlig risk.

De olika regler och led i processen som skulle kunna belysas är bl.a.:

- Låneansökan; ger underlag för kreditprövning, dvs. att utreda låntagarens återbetalningsförmåga. Syftet är att minimera risken för förluster men också en konsumentskyddande funktion att låntagaren inte tar mer lån än han har råd med.
- Ett led i kreditprövningen är KALP:en (kvar att leva på kakyl) använder en kalkylränta ca 7 procent) i syfte att säkerställa att återbetalningsförmågan består i ett högre ränteläge.
- Det finns kunskapskrav som ska säkerställa att de som arbetar med bolån kan ge kvalificerad information om bolån.
- Diskussion/rådgivning för att ge kunden förklaringar gällande bolånet bl.a. gällande amorteringar och räntebindning.
- Regler om amorteringskrav och individuell amorteringsplan, som syftar till att kyla ned bopriser och även minska kostnader och risk.
- Regler som ger banken förklaringskyldighet om vilka olika parametrar som ligger till grund för kundens ränta för att skapa transparant prissättning.
- Regler om bolånetak som reglerar hur mycket man kan låna på bostaden som säkerhet och syftar till att låntagaren måste skjuta till ett eget insatskapital på 15 procent för att minska känsligheten för vikande marknadspriser.
- Förhandsinformation, ESIS, med olika typer av varningar.
- Undantagsregler för bolån (långfristiga med bundna räntor) som ger långgivaren rätt att ändra räntan under lånetiden i syfte att ge förutsättningar för kreditgivaren att ge långfristiga krediter.

- Undantagsregler som ger kreditgivaren rätt att avveckla bolån i förtid (synnerliga skäl) om det inte längre är möjligt att låna upp medel till rimliga villkor
- Regler som begränsar kreditgivarens rätt att säga upp bolån vid försämrad säkerhet om det beror på en allmän prisnedgång.
- Riktlinjer från EBA som ger kreditgivaren skyldigheter att hjälpa låntagare med betalnings-svårigheter med råd och dåd.

Tambur - en tillträdesportal för effektivare tillträden i ett slutet och säkert system

Tambur är en digital tillträdesportal som samlar den information som behövs för att mäklare och banker ska kunna genomföra en bostadsaffär. Tambur är resultatet av ett samarbete mellan åtta banker tillsammans med två mäklarorganisationer och UC i ett gemensamt projekt.

I Tambur samlas den information och de dokument som banker och mäklare behöver utbyta inför tillträdet av en bostad. Hög säkerhet och spårbarhet för hantering av de konfidentiella uppgifter som samlas i portalen. Den förenklade processen för insamling av nödvändig information hos mäklare och banker kommer att ge ett mervärde för såväl köpare som säljare. Ingen mer väntan i telefonköer för att få fram uppgifter på tillträdesdagen som ofta har fördröjt tillträdet.

Licenshavaren ska känna till vad Tambur är och vilken information som kan utbytas i portalen.

Läs mer:

www.uc.se/tambur

www.swedishbankers.se/om-oss/aktuellt/aktuellt-fraan-bankfoereningen/tambur-ny-tjaenst-som-foerenklar-vid-bostadsaffaerer/

Inskrivningshantering utan fel och förseningar

Att köpa en bostad är en av kundens största affärer i livet och vid en fastighetsaffär är det mycket viktigt att de dokument och den information som krävs vid ansökan om lagfart och pantbrev är korrekt. Det är därför mycket viktigt att förstå vilka formkrav som ställs på en överlåtelsehandling, när medgivande krävs av make/maka/sambo/registrerad partner och vilka dokument som behövs om t.ex. säljaren av fastigheten/tomträtten är skild.

Licenshavaren ska kunna tillämpa de krav som ställs vid ansökan om lagfart och/eller pantbrev både vad gäller formkrav på överlåtelsehandling och de regler om medgivande som gäller för olika typer av civilstånd. Vidare ska licenshavaren förstå skillnaden mellan köpekontrakt och köpebrev.

Licenshavaren ska också känna till vilka handlingar som krävs när byte av fastighetsägare/tomträttsinnehavare sker genom gåva, bodelning och arv.

Läs mer:

https://www.lantmateriet.se/globalassets/fastigheter/andra-agare/inskrivning_handledning.pdf

Nya kreditriskföreskrifter

Finansinspektionen har beslutat att med verkan fr.o.m. 1 mars 2019 ersätta nuvarande allmänna råd (FFFS 2004:6) om kreditriskhantering i kreditinstitut och värdepappersinstitut med nya föreskrifter och allmänna råd (FFFS 2018:16) om hantering av kreditrisker i kreditinstitut och värdepappersbolag.

Licenshavaren ska förstå hur kreditrisk påverkar kreditbedömningen och kreditbeslutet. Licenshavaren ska också förstå hur kreditrisk kan mätas och beräknas.

Kreditrisker är ett av de största riskområdena för bankerna eftersom krediter utgör 65 procent av bankernas totala tillgångsmassa. Regleringen gällande risker är ganska svårtillgänglig och spridd i olika regelverk. Kort sammanfattat kan man säga att det idag på en övergripande generell nivå finns krav på en god riskhantering i banker i 6 kap. 2 § lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse (LBF). Dessa regler gäller alla typer av risker, dvs. även kreditrisker. Vid sidan av dessa lagregler finns även generella föreskrifter från Finansinspektionen om riskhantering, föreskrifter (FFFS 2014:1) om styrning, riskhantering och kontroll. Dessa regler tar sin utgångspunkt i Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/36/EU (även kallat kapitaltäckningsdirektivet eller CRD).

När det så gäller kreditrisker specifikt finns i 8 kap. LBF övergripande bestämmelser om kreditprovning och krav på beslutsunderlag samt tillhandahållande av tjänster till en jävskrets. LBF är kompletterad med allmänna råd från Finansinspektionen (FFFS 2004:6) om kreditriskhantering i kreditinstitut och värdepappersinstitut och det är dessa allmänna råd Finansinspektionen nu kommer ersätta med nya föreskrifter. De nya föreskrifterna grundas på de allmänna råd de ersätter men bygger även på Finansinspektionens erfarenheter och iakttagelser i tillsynsarbetet och internationella rekommendationer om vidareutveckling av regelverket gällande kreditriskhantering. Det bör noteras att övergången från allmänna råd till föreskrifter innebär en viss skärpning eftersom föreskrifter, till skillnad mot allmänna råd, är bindande. De nya föreskrifterna är uppdelade i följande kapitel:

- Styrning och ansvar,
- Identifiering och mätning,
- Kreditprovning,
- Kreditbeslut,
- Omprovning,
- Krediter med förhöjd risk, och
- Krediter till en jävskrets.

Licenshavaren bör på ett övergripande plan känna till de lagar och föreskrifter som styr bankernas kreditriskhantering och de krav som där uppställs gällande interna regler och metoder för identifiering, mätning och hantering av kreditrisker. Licenshavaren ska också förstå vad som konkret måste iakttas gällande kreditprovning, kreditbeslut, omprovning och jävskrediter.

Läs mer:

FFFS 2018:16

Beslutspromemoria FFFS 2018:16

<https://www.fi.se/sv/vara-register/sok-fffs/2018/201816/>

Försäkringsdistribution (IDD)

Begreppen försäkringsdistribution och försäkringsförmedling

Licenshavaren ska känna till begreppen försäkringsdistribution respektive försäkringsförmedling och innebörden av dessa.

God försäkringsdistributionssed

Licenshavaren ska förstå vad som avses med begreppet god försäkringsdistributionssed.

Försäkringsdistributörer ska handla hederligt, rättvist och professionellt

Licenshavaren ska känna till att försäkringsdistributörer ska handla hederligt, rättvist och professionellt i enlighet med sina kunders bästa intresse.

Information

Licenshavaren ska känna till informationsplikten för försäkringsdistributörer. Licenshavaren ska även känna till syftet med kraven och om när och hur information ska lämnas.

Ersättningar

Licenshavaren ska känna till kraven som ställs för att kunna ta emot ersättningar från någon annan än kunden samt behålla dessa. Licenshavaren ska känna till vad som gäller i fråga om att kunna ge ersättning till anställda.

Korsförsäljningar och kopplingsförbehåll

Licenshavaren ska känna till när korsförsäljningar och kopplingsförbehåll är tillåtna samt informationskraven för detta.

Opartisk och personlig analys

Licenshavaren ska känna till vad som avses med opartisk och personlig analys samt konsekvenserna och innebörden av benämningen.

Lämplighetsförklaring och dokumentation

Licenshavaren ska förstå de särskilda kraven på lämplighetsbedömning när rådgivning avseende försäkringar tillhandahålls, passandebedömningen när rådgivning inte tillhandahålls med tillhörande undantag samt dokumentations- och rapporteringskraven till kunderna.

Försäkringsbaserade investeringsprodukter och pensionsförsäkringar

Licenshavaren ska förstå de ytterligare krav som tillkommer vid distribution av försäkringsbaserade investeringsprodukter och vissa pensionsförsäkringar.

Försäkringssparande (IDD)

Försäkringsformer

Licenshavaren ska förstå reglerna kring traditionell försäkring och fondförsäkring, hur dessa fungerar, vad som skiljer dem åt samt vad som är för- och nackdelar med respektive sparform.

Försäkringsbaserade investeringsprodukter

Licenshavaren ska förstå försäkringsbaserade investeringsprodukter, inklusive villkor och nettopremier samt i förekommande fall garanterade och icke-garanterade ersättningar samt faktablad.

Avgifter

Licenshavaren ska förstå hur avgiftsuttaget på sparförsäkringar sker och vad det har för effekt i hänseende till exempelvis avkastning, risk och inlåsnig.

Lågräntemiljön

Vid traditionell förvaltning, och således i traditionella försäkringar, placeras stora delar av kapitalet i räntebärande instrument bl.a. för att säkerställa att försäkringsbolaget kan leva upp till sina åtaganden. I en lågräntemiljö kan det vara svårt att skapa en avkastning på dessa placeringar som överstiger avgifterna så att kunden erhåller en rimlig nettoavkastning. Detsamma kan gälla för fondförsäkringar, i de fall innehavaren vill ha en låg risk, antingen på grund av riskaversion i sig eller då det kan vara lämpligt nära/under utbetalning för att skydda sig mot risken för kursnedgångar. En licenshavare ska förstå hur lågräntemiljön påverkar potentialen till nettoavkastning i de traditionella försäkringarna samt hur det kan påverka fondförsäkringar med lägre risk i placeringarna.

Garanti

En högre garanti ökar den försäkringstekniska skulden, vilket ger mindre utrymme till återbäring. Livförsäkringsbolaget behöver vid högre garantier avsätta mer kapital i trygga placeringsalternativ. Mer kapital krävs således i miljöer som ger mindre avkastning. Detta resulterar således till mindre återbäring i försäkringen. En licenshavare ska kunna förstå hur en högre garanti på utfall minskar möjligheten till återbäring.

Skatteregler och familjerätt avseende försäkringar (IDD)

Utländska försäkringar i Sverige

Licenshavaren ska känna till att försäkringar tagna i utlandet kan behandlas skattemässigt annorlunda än försäkringar tagna i Sverige.

Svenska försäkringar i utlandet

Licenshavaren ska känna till att svenska försäkringar skattemässigt kan behandlas annorlunda i utlandet.

Försäkringars behandling vid bodelning och arvskifte

I äktenskapsbalken och ärvdabalken finns regler om livförsäkringars behandling vid bodelning och arvskifte. Licenshavaren ska kunna tillämpa hur pensionsförsäkringar och kapitalförsäkringar behandlas vid försäkringstagarens äktenskapsskillnad eller dödsfall.

IORP II - Ny reglering av tjänstepensionsverksamhet

Den 14 december 2016 antogs det andra tjänstepensionsdirektivet inom EU, det så kallade IORP II-direktivet (Europaparlamentets och Rådets direktiv (EU) 2016/2341 av den 14 december 2016 om verksamhet i och tillsyn över tjänstepensionsinstitut). Direktivet ska vara genomfört i nationell rätt senast den 13 januari 2019, med en övergångstid längst till den 31 december 2022. Direktivet innehåller bland annat bestämmelser om information till förmånstagare, värdering av pensionsförmåner, investeringsregler, kapitalkrav, utkontraktering och gränsöverskridande verksamhet. Det innehåller också nya krav på företagsstyrning och nyckelfunktioner.

Dagens svenska regler för tjänstepensionsinstitut har sin grund i första tjänstepensionsdirektivet, IORP I 2004. Den svenska lagstiftaren valde då att använda möjligheten att bedriva tjänstepensionsverksam-

het i försäkringsföretag, förutsatt att tjänstepensionsinstitutet håller skuldtäckningstillgångar avseende tjänstepensionsförsäkringar åtskilda från den övriga livförsäkringsverksamheten. Nuvarande övergångsreglering för tjänstepensionsverksamhet innebär främst att livförsäkringsföretag kan fortsätta att tillämpa de äldre reglerna om försäkringstekniska avsättningar, skuldtäckning, kapitalkrav och rapportering till och med den 31 december 2019. Övergångsregleringen infördes i svensk rätt för att livförsäkringsföretag med tjänstepensionsverksamhet skulle kunna invänta det kommande regelverket enligt IORP II.

För närvarande finns ett förslag till ny lag om tjänstepensionsföretag från Finansdepartementet (Fi 2018/02661/FPM) vilket ska genomföra IORP 2 i svensk rätt. Med utgångspunkt i betänkandet En ny reglering för tjänstepensionsföretag (SOU 2014:57) föreslås bland annat en förstärkt nationell kapitalkravsreglering utöver IORP II-direktivets krav. Lagrådsremiss förväntas i november 2018 och proposition i januari 2018. Lagstiftningen förväntas träda i kraft den 1 maj 2019.

Licenshavaren ska känna till hur tjänstepensionsverksamhet enligt de nya reglerna kan bedrivas i Sverige från den 1 maj 2019.

Beskattning av rådgivning för tjänstepension

Skatterättsnämnden har lämnat ett förhandsbesked om att rådgivning till anställd i samband med tjänstepension ska förmånsbeskattas. Förhandsbeskedet har överklagats till Högsta Förvaltningsdomstolen som förväntas avgöra ärendet i höst. Licenshavaren ska känna till utfallet av Högsta Förvaltningsdomstolens dom.

Företagens interna regler

I kompetenskraven för personal som lämnar investeringsrådgivning eller information om finansiella instrument ingår, enligt Finansinspektionens föreskrifter (se 4 kap. 3 § 8 FFFS 2017:2), kunskap om företagets interna riktlinjer, rutiner och system. Vilka interna riktlinjer m.m. som varje enskilt företag har och hur de är utformade skiljer sig åt. Normalt kommer dock företagen att ha interna riktlinjer och processer om hur investeringsrådgivning ska genomföras och hur kundkännedom och identifiering av kunder ska genomföras i ett penningtvättsperspektiv. Licenshavarna ska känna till sitt eget företags riktlinjer och rutiner på dessa två områden, eller andra områden som det enskilda företaget bedömer är lämpliga.

Etikfall

Alexandra jobbar som företagsrådgivare i en bank sedan drygt fem år och är utbildad civilekonom. Hon är mycket intresserad av värdepappershandel och är också kunnig på området. Hon har nu tillfälligt, pga. föräldraledigheter m.m., lånats ut till den enhet inom banken som har huvudansvaret för den interna övervakningen av kundernas värdepappershandel.

Ett lokalkontor rapporterar in att viss misstanke har uppstått om att en för kontoret stor och viktig kund har handlat på insiderinformation. Informationen avser vissa forskningsresultat i ett litet biotech-företag med tunn handel. Kunden är styrelseledamot i bolaget sedan många år. Misstanken är initialt relativt svag, både om att informationen verkligen har utgjort insiderinformation och om att kunden har haft informationen när kunden handlade. Kunden köpte aktier för 150 000 kr några dagar innan nyheten offentliggjordes och tjänade ca 20 000 kr på uppgången. Kunden gjorde sin senaste värdepappersaffär för ca 2 år sedan, och köpte då aktier i ett verkstadsbolag på Large Cap.

Kontorschefen förklarar att rapporten har lämnats till enheten ”för säkerhets skull” och att han är övertygad om att det egentligen inte hade behövts.

Efter en utredning kommer banken fram till att informationen inte har utgjort insiderinformation. I utredningen har bland annat bankens mäklarchef deltagit och banken har även stämt av bedömningen med bankens compliancechef samt med en av bankens ”husadvokater”.

Alexandra har inte varit direkt inblandad i utredningen men har stundtals varit bollplank åt den ansvarige utredaren. Alexandra anser att banken tagit in allt relevant material (som funnits i öppna källor) och att banken på det hela taget har gjort en professionell utredning. Hon delar dock inte bedömningen om att nyheten om forskningsresultaten inte har utgjort insiderinformation utan är istället ganska övertygad om att så har varit fallet. Hennes bedömning grundas dels på hennes långa erfarenhet av värdepappershandel, dels på att hon tidigare har arbetat inom biotechsektorn. Hon har även under sin tid i banken varit företagsrådgivare till flera sådana bolag och har därigenom fått en god insikt i hur branschen fungerar och även i aktiemarknadens reaktioner på liknande nyheter.

Alexandras tvivel gjorde att hon tog kontakt med chefen för affärsområdet ”Markets”, som sade att han inte har tillräcklig kompetens att bedöma frågan men att det efter en så seriös och omfattande utredning inte kan finnas anledning att ifrågasätta bankens bedömning. I vart fall menade han, är det inte hennes ansvar eller uppgift att driva frågan. Han nämnde i samma andetag även att kunden är viktig för banken och att kontorschefen, ”liksom säkert många andra tunga spelare i banken”, är mycket måna om att ha en positiv kontakt med kunden.

Alexandra vände sig sedan till compliancechefen. Denne var övertygad om att banken hade gjort rätt bedömning, särskilt utifrån en motivering rörande en specifik del av biotechföretagets forskningsprojekt. I den situationen, menade compliancechefen, vore det närmast felaktigt att anmäla kunden till Finansinspektionen, då ”en anmälan allena innebär en allvarlig integritetskränkning”. Därmed fanns det heller inte, menade compliancechefen, tillräckliga skäl att ytterligare behandla frågan internt.

Dessa samtal gjorde inte Alexandra lugnare. Hennes syn på den specifika och viktiga frågan om forskningsprojektet var dessutom diametralt motsatt compliancechefens. Hon kunde heller inte frita sig från misstanken att i vart fall affärsområdeschefen - medvetet eller undermedvetet - valde att göra en maximalt välvillig tolkning av regelverket, för att inte störa sig med kunden och kontorschefen. Hon tittade därefter i bankens interna regelverk, som dock inte gav någon vägledning om hur hon skulle agera.

Frågor att diskutera

- Vad kan eller bör man som anställd göra i en situation som denna? Bör eller måste man som anställd acceptera företagets bedömning även man tycker att den är tveksam?
- Kan eller bör man ta egna initiativ till vidare hantering? I så fall, under vilka förutsättningar? Kan eller bör man få framföra sin åsikt i en viktig fråga även om man inte är ansvarig för ärendet eller närmare inblandad i det? Vilken hänsyn ska tas till att enskilda kunder kan drabbas, om man har fel? Till företagets affär?
- Måste eller bör företaget göra något i situationer som denna?
- Hur kan företaget stötta och uppmuntra anställda att tänka kritiskt och att våga vidta åtgärder även om dessa kan drabba arbetsgivaren eller kunden ekonomiskt eller på annat sätt?

Syftet med fallet

Utgångspunkten är att en anställd ska kunna lita på företagets bedömningar, i synnerhet om det gjorts seriösa och noggranna utredningar. Normalt sett bör det dock endast vara motiverat för en anställd att ifrågasätta företagets bedömning om den anställde själv har hög kompetens på området och har starka skäl för sin uppfattning. Företaget kan dock förstås i praktiken inte (och bör heller inte försöka att) förbjuda anställda att ha egna uppfattningar. Tvärtom är det en fördel för alla om det är ”högt i tak” och att företaget signalerar att de anställda får stöd i att våga upprätthålla sin integritet och att tänka kritiskt.

Om en anställd ändå, trots att frågan har behandlats inom företaget, känner ett tydligt tvivel i en viktig fråga uppstår först frågan om den anställde rent av måste driva frågan vidare internt eller externt. Om företaget, såsom i fallet, redan har behandlat frågan på ett till synes professionellt sätt är en anställd sällan skyldig att vidta ytterligare åtgärder. Hur långt man som anställd eventuellt behöver gå beror också på vilken position och ansvar man har för den aktuella frågeställningen. Av personer med chefs- eller expertansvar på området kan man förvänta sig mer än av anställda i allmänhet. Men inte heller beträffande dessa finns det – i ett fall som detta - någon klart och tydligt definierad skyldighet. Anställda som inte har sådan position är därmed i princip inte någon gång skyldiga att vidta några ytterligare åtgärder.

Att någon skyldighet inte finns hindrar inte att den anställde kan ha rätt att driva saken vidare. Som nämnts ovan bör det normalt sett endast vara motiverat att ifrågasätta företagets bedömning om det finns starka skäl för det. Om den anställde efter noggrant övervägande emellertid finner att frågan bör behandlas vidare kan det vara befogat att den anställde försöker se till att så sker.

Om det skulle vara fråga om en misstänkt allvarlig överträdelse av de bestämmelser som gäller för företagets verksamhet har företaget en lagstadgad skyldighet att tillhandahålla ändamålsenliga rapporteringssystem (s.k. visselblåsarsystem). Detta innefattar att se till att den som anmäler inte drabbas av repressalier, diskriminering och andra former av missgynnande behandling från arbetsgivaren samt att säkerställa att identiteten på anmälaren skyddas. I fall som detta, när det är fråga om komplicerade bedömningsfrågor och då företaget verkar ha gjort en seriös utredning, torde det svårt att hävda att företaget har begått en regelrätt och allvarlig överträdelse. Det finns därför rimligen ingen skyldighet för företagen att tillhandahålla visselblåsarsystem eller liknande för denna typ av svårbedömda fall. Inget hindrar dock företagen att låta sådana system användas även för mer komplicerade fall eller mindre allvarliga fall.

Oaktat hur företagen ställer sig till detta bör de sträva efter att möjliggöra för enskilda anställda att göra sin uppfattning hörd och att uppmuntra interna policydiskussioner och överväganden i viktiga frågor. I fall av denna karaktär torde sådan hantering ofta också vara ändamålsenligare, för såväl anmälaren som företaget, än rena anmälningar. I exemplet kunde banken t.ex. tillse att Alexandra fick delge sin uppfattning till internrevisionen (som ju bland annat ska utvärdera arbetet som utförs av bland annat compliance). Banken skulle även kunna ta upp frågan bredare på ett möte med övervakningsgruppen och bankens jurister och compliance.

En fortsatt intern diskussion eller annan intern hantering bör dock förstås ske inom rimliga gränser, med hänsyn till företagets skyldighet (mot aktieägarna och kunderna) att använda sin tid på ett relevant och effektivt sätt. Vidare måste såväl den anställde som företaget iakta viss försiktighet när det gäller att sprida information internt. Information om kunders affärsmässiga och personliga förhållanden omfattas av tystnadsplikt. Denna kan brytas men då krävs att den som får informationen har ett berättigt intresse av den (som väger tyngre än kundens legitima intresse av sekretess). Detta gäller även inom företaget, vilket i praktiken innebär att den som ska få informationen måste ha den för att kunna utföra sina arbets-

uppgifter. Innan en anställd på eget initiativ vidtar interna åtgärder, exempelvis diskuterar med en kollega, måste den anställde därmed noga överväga om åtgärden medför att information om en kund sprids och, om så är fallet, om skälen att föra frågan vidare är så starka att tystnadsplikten kan brytas. Om frågan redan har behandlats inom företaget och det inte är fråga om allvarliga och tydliga felbedömningar eller andra överträdelser så torde en anställd vara förhindrad att sprida sekretessbelagd information om kunden vidare på det sättet. Om det ändå konstateras att det finns behov av att diskutera ärendet bör man alltid i möjligaste mån sträva efter att avidentifiera den enskilda kunden.

När det gäller eventuella kontakter med externa parter finns inga skyldigheter för en ”vanlig anställd” att driva ärenden vidare. Beträffande exemplet kan nämnas att den specialreglerade skyldigheten att rapportera misstänkt insiderbrott till Finansinspektionen bara gäller företagen, inte enskilda anställda (detsamma gäller anmälningar om misstänkt penningtvätt). Det finns dock en generell möjlighet för anställda att rapportera regelbrott och missförhållanden till Finansinspektionen, dvs. en motsvarande visselblåsarfunktion i inspektionens regi. Även denna del av visselblåsarsystemet är i första hand avsett för misstankar om allvarliga och regelrätta överträdelser, såsom väsentliga missförhållanden eller rena oegentligheter, men kan även användas för lindrigare fall. I exemplet skulle det alltså inte finnas något formellt hinder för Alexandra att själv anmäla kundens handel och bankens efterföljande agerande till Finansinspektionen.

Om en anmälare har anledning att anta att en överträdelse har skett kan anmälaren inte göras ansvarig för att ha åsidosatt någon tystnadsplikt. Beviskravet ”anledning att anta” är ett lågt krav, vilket innebär att sannolikheten är låg att en anmälare döms för brott mot tystnadsplikten. Om anmälan innebär att sekretessbelagd information om en kund lämnas ut så bör dock anmälaren ändå, på samma sätt som vid intern spridning av information, ha detta i åtanke och beakta att en anmälan utgör en integritetskränkning. Det synes då rimligt att en anmälan i princip endast görs vid mer allvarliga och relativt tydliga misstankar. Detta gäller i synnerhet om frågan redan har behandlats på ett professionellt sätt inom företaget. Det är i exemplet alltså tveksamt om det vore lämpligt av Alexandra att anmäla kundens handel och bankens efterföljande agerande till Finansinspektionen. Om bankens agerande skulle framstå som ett mönster – t.ex. om man upprepat och till synes medvetet skulle låta svåra bedömningsfrågor och regelverkstolkningar utfalla till kundernas fördel, i syfte att skydda sina kunder – skulle det dock normalt sett vara befogat.

Slutligen bör nämnas att företagen och dess anställda självklart ska försöka underlätta Finansinspektionens arbete. Detta står dock inte i strid med att man, även när det gäller inspektionen och andra myndigheter, endast ska lämna ut sekretessbelagd information när det verkligen behövs för myndighetens arbete och att man inte ska lämna mer än ärendet kräver.